

Opinnäytetyö (AMK)
Kirjasto- ja tietopalvelut
NKITIS14
2018

Emmi Lainio

VALAMON LUOSTARIN KIRJASTO

– ortodoksisen kirjallisuuden keidas

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kirjasto- ja tietopalvelut

2018 | Sivumäärä 41

Emmi Lainio

VALAMON LUOSTARIN KIRJASTO

- ortodoksisen kirjallisuuden keidas

Tämä opinnäytetyö on katsaus ortodoksisen luostarikirjastoon, sen kokoelmiin ja siellä tehtävään työhön. Opinnäytetyön pohjana ovat opintoihin liittyneet työharjoittelut, jotka suoritettiin Valamon luostarin kirjastossa. Opinnäytetyö ei ole toimeksianto, vaan pitkälti kokemuspohjainen raportti. Motivoivana aspektina on ollut halu paneutua työn sisältämiin aiheisiin syvemmin.

Teoriapohja tälle opinnäytetyölle rakentuu kokoelmatyön ja bibliografisen valvonnan teorialle. Teorian kautta työssä esitellään luostarikirjaston monitahoiset kokoelmat sekä käydään läpi käytännön kokoelmienhoitotyötä sekä luettelointi- ja sisällönkuvailutyötä juuri tässä erikoiskirjastossa.

Työssä käydään läpi Valamon luostarin sekä erityisesti sen kirjaston historiaa, nykypäivää sekä tulevaisuuden visioita. Työn tavoitteena onkin lisätä omalta osaltaan Valamon luostarin kirjaston tunnettuutta luostari- ja erikoiskirjastona kirjastojen laajassa kentässä.

ASIASANAT:

bibliografinen valvonta, erikoiskirjastot, historia, kirjastot, kokoelmatyö, luostarikirjastot, luostarit, Valamon luostari

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Library and information services

2018 | Total number of pages 41

Emmi Lainio

VALAMO MONASTERY LIBRARY

- an oasis of orthodox literature

This Bachelor's Thesis thesis is a review of the orthodox monastery library, its collections and work there. The thesis is based on the study-related internships that were conducted at the Valamo Monastery Library. The thesis is not commissioned but rather a work-based report. A motivating aspect has been the desire to focus on the topics of the work deeper.

The theoretical basis for this thesis is based on the theory of collection development and bibliographic control. Through this theory, a wide range of collections in this monastery library will be presented, as well as the practical collection development work and the cataloging and document description work in this special library.

In this work, the history, the present day and the visions of the future of the Valamo Monastery, especially its Library, are being introduced. The aim of the work is to increase the awareness of the Valamo Monastery Library as a monastery library and special library in the vast field of libraries.

KEYWORDS:

bibliographic control, collection development, history, libraries, monasteries, special libraries, Valamo Monastery

SISÄLTÖ

SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 VALAMON LUOSTARIN KIRJASTO	9
2.1 Ortodoksinen erikoiskirjasto	9
2.2 Valamon luostarin ja kirjaston historiaa	10
2.3 Valamon kirjaston elämää nykyään	15
2.4 Luostarin kirjaston kokoelmat	18
2.5 Luostarin kirjasto osa luostaritoimintaa	20
2.6 Valamon luostarin kirjaston tulevaisuus ja visio	20
3 KOKOELMATYÖ	22
3.1 Ei kirjastoa ilman kokoelmaa	22
3.2 Kehittyvät kokoelmat	23
4 BIBLIOGRAFINEN VALVONTA	25
4.1 Tieto ja sen organisointi	25
4.2 Luettelointi ja sisällönkuvailu	25
4.3 Dokumentti ja teos	26
4.4 Normit ja standardit	26
4.5 Luettelo ja tietokanta	29
5 KOKOELMA-, LUETTELOINTI- JA SISÄLLÖNKUVAILUTYÖ VALAMON LUOSTARIN KIRJASTOSSA	30
5.1 Teoriasta käytäntöön	30
5.2 Yleiskatsaus kokoelmatyöhön Valamon luostarin kirjastossa	31
5.3 Bibliografinen valvonta ja ortodoksisen erikoiskirjaston näkökulma	34
5.3.1 Asiasanoitus	34
5.3.2 Henkilönimien auktorisointi	36
6 ORTODOKSISEN KIRJALLISUUDEN JA KULTTUURIN VAALIJA	38
LÄHTEET	40

KUVAT

Kuva 1: Luostarin agora ja pääkirkko. Kuva: E. Lainio.	9
Kuva 2: Perimätiedon mukaan Valamon luostarin perustivat pyhät Sergei ja Herman. Kuvassa näkymä luostarin Kaikkien pyhien skiitalle ja taivaalla kuvattuna luostarin perustajat. Kromolitografia. Kuva: Museovirasto / finna.fi.	11
Kuva 3: 1800-luku oli kaikin tavoin vahvaa rakentamisen aikaa Valamon luostarissa. Kuvassa 1892 valmistunut luostarin pääkirkko. Kuvaaja: Stenbäck Josef, 1900. Kuva: Museovirasto / finna.fi.	13
Kuva 4: Talvisodan aikana luostarin veljestö evakuoitiin ensin Kannonkoskelle 1940, ennen Papinniemen tilan ostoä myöhemmin samana vuonna. Kuvassa veljestöä Kannonkoskella. Kuva: Lions Club / Kannonkosken kalenteri 2003 / finna.fi.	14
Kuva 5: Valamon kulttuurikeskus. Kuva: Valamon luostari / valamo.fi.	15
Kuva 6: Valamon kirjaston yläkerta. Kuva: Valamon luostari / valamo.fi.	16
Kuva 7: Kirjaston vanhan kokoelman kirjoja näyttelyvitriinissä Valamon luostarissa kesällä 2016. Kuva: E. Lainio.	18
Kuva 8: Uusia julkaisuja vinkattuna Valamon luostarin kirjaston Twitter-sivulla.	32
Kuva 9: Fyysinen aineistonosto ja vierelle koottu QR-koodien taakse eri verkkolähteistä kirja-arvosteluja nostossa olevasta kirjasta. Kuva: E. Lainio.	33

SANASTO

Luettelossa on selitetty muutamia tekstissä mainittuja ortodoksiseen kirkkoon liittyviä sanoja.

arkkimandriitta	Nimitys kuuluu 400-luvulta alkaen itäisessä kirkossa luostarien johtajille. Alkuaan arkkimandriitaksi kutsuttiin yhtä piispan hiippakuntansa luostarien igumeneista valitsemaa luostarien valvojaa. Myöhemmin nimitys tuli arvonimeksi ja se myönnettiin hiippakuntien merkittävimpien luostarien johtajille. Alkuaan arvonimi annettiin vain hiippakunnan yhden luostarin igumenille, mutta ajan oloon arkkimandriitoiksi alettiin nimittää useita ansioituneita pappismunkkeja. (Arseni, arkkimandriitta 1999, 41.)
hagiografia	Pyhän henkilön elämänvaiheita kuvaava teksti. Hagiografiat laadittiin pääsääntöisesti luostareissa, joista ne levisivät koptoina seurakuntiin eri puolille kirkkoa. (Arseni, arkkimandriitta 1999, 96.)
igumeni	Miesluostarin johtajan perinteinen arvonimi. Igumenilla on oikeus käyttää luostarinsa alueella matkasauvaa tunnuksena luostarin johtajan tehtävästä veljestön hengellisenä kaitsijana. Valamon luostarin igumenille kuuluu erityisenä arvo-merkkinä Venäjän keisari Aleksanteri 1:n myöntämä oikeus kantaa koruristiä ja käyttää jumalanpalveluksissa mitraa. (Arseni, arkkimandriitta 1999, 109.)
luostari	L[ä]ntistä alkuperää oleva luostari-sana merkitsee eristettyä paikkaa, jossa munkiksi tai nunnaksi vihityt asuvat. (Arseni, arkkimandriitta 1999, 177.)
skiitta	Myös erakkola tai sivuluostari. Jonkin luostarin alaisuuteen kuuluva luostaria pienempi yhteisöllinen kilvoituspaikka. (Arseni, arkkimandriitta 1999, 83.)
synodi	Sanalla tarkoitetaan piispainkokousta, joka kokoontuu kirkon päämiehen johdolla päättämään toimeenpantavista asioista. Synodiksi kutsutaan myös piispainkokouksen päätöksiä toimeenpanevaa ja valvovaa virastoa. (Arseni, arkkimandriitta 1999, 261.)

1 JOHDANTO

Kokoelma on kirjastossa kaikki kaikessa. Ilman sitä, ei varsinaisesti voi sanoa kirjastokaan olevan. Kokoelmiin liittyvä työ, kokoelmatyö, on varmastikin tärkein, mutta toisaalta myös eniten tehty työ kirjastoissa. Kokoelmatyöhön liittyvillä työtehtävien kirjolla pidetään huolta kirjastojen kokoelmien laadusta ja muillakin tavoin kirjastojen perustehtävien asianmukaisesta hoitamisesta.

Millaisia erikoiskokoelmia sitten löytyy ortodoksisesta luostarikirjastosta? Miten luostarikirjasto toimii nykyään ja mitä mielenkiintoisia yksityiskohtia tämän instituution historiaan liittyy?

Tämä opinnäytetyö on syntynyt pitkälti opintoihini liittyneiden työharjoittelujaksojen innoittamina. Suoritettuani molemmat työharjoitteluni Valamon luostarin kirjastossa halusin tutustua lähemmin luostarin ja sen kirjaston historiaan ja nykypäivään sekä tuoda sitä mahdollisesti suuremman yleisön tietoisuuteen tämän työn kautta.

Luostarin kirjastossa on tehty vuoden 2015 lopulta monia uudistustöitä, joita esittelen, osaa pinta puolisemmin, osaa pintaa syvemältä. Erityisesti tässä opinnäytetyössä pu-reudutaan kokoelmien hoitoon ja bibliografiseen valvontaan eli luettelointi- ja sisällönku-vailutyöhön, joita Valamon kirjastossa tehdään.

Luvussa 2 käsitellään niin Valamon luostaria kuin sen kirjastoakin. Käyn läpi kirjaston nykyaikaa ja historiaa, hallintoa, kokoelmia sekä tulevaisuuden linjauksista. Teoriapohja tälle työlle rakentuu kokoelmatyön ja bibliografisen valvonnan teorialle. Käsitelen näitä aiheita pääluvuisissa 3 ja 4. Luvussa 5 siirrän teorian käytäntöön ja käyn läpi kokoelma-työllisiä ja bibliografiseen valvontaan liittyviä töitä, joita olen päässyt seuraamaan ja te-kemään Valamon luostarin kirjastossa työharjoittelujeni aikana kesällä 2016 ja 2017.

Lähdemateriaalina opinnäytetyössä on käytetty niin painettua kirjallisuutta kuin verkko-lähteistäkin löytyvää teoria- sekä historiatietoa sekä mm. Valamon luostarin laatukäsikir-jaa (tuloste). Paljon pohjaan tässä työssä myös omaan kokemukseeni, erityisesti käy-tännön työtehtävien osalta, sekä harjoittelujen aikana käymiini keskusteluihin kirjaston-hoitajan kanssa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on sekä tehdä tunnetuksi Valamon luostarin kirjastoa erikoiskirjastona sekä sen laajoja kokoelmia ja erityispiirteitä, joita eri työtehtäviin juuri tässä kirjastossa liittyy.

2 VALAMON LUOSTARIN KIRJASTO

2.1 Ortodoksinen erikoiskirjasto

Valamon Kristuksen kirkastumisen luostari on ainoa ortodoksinen miesluostari Suomessa. Luostarin historia ulottuu satojen vuosien päähän ja alkaa Laatokan Karjalasta Valamon saarelta. Heinäveden Papinniemessä luostari on sijainnut vuodesta 1940. Luostarin pääelinkeino on matkailu. Luostarissa käykin vuosittain noin 100 000 vierailijaa. (Uusi Valamo 2004, 3; Valamon luostari 2017a.)

Kuva 1: Luostarin agora ja pääkirkko. Kuva: E. Lainio.

Valamon luostarin kirjasto on ortodoksinen luostarikirjasto ja erikoiskirjasto, joka palvelee luostarin veljestöä, Valamon kansanopistoa, kurssilaisia ja koko luostarin henkilökuntaa sekä vieraita, talkoolaisia, tutkijoita, opiskelijoita ja muita tiedontarvitsijoita. Kirjaston palvelut ovat avoimia kaikille siitä kiinnostuneille. Tiedonhakupyynnöt tulevat ympäri Suomea ja maailmaa. Luostarinjohtaja, igumeni Sergei, onkin nykyisen kirjastonhoitaja Virva Suvitien mukaan kutsunut kirjastoa ”Suomen ortodoksisen kirkon keskuskirjastoksi”, joka tietyllä tavalla yhdistää ortodokseja ja ortodoksisuudesta kiinnostuneita ihmisiä ympäri Suomen ja maailman. Kirjasto toimii Kuopiossa sijaitsevan Ortodoksisen kirkkomuseo

RIISAn ohella Suomen ortodoksisen kirkon tärkeimpänä muistiorganisaationa. (Valamon luostari 2016; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 3.)

Kirjaston pääasiallisena tehtävänä on ”koota ja antaa lainaksi ortodoksisia ja ortodoksisuuteen liittyviä aineistoja.” Kirjastolla on myös ortodoksisuuteen liittyen kokoelmatyövelvoitteena koota saman katon alle kaikki ortodoksinen Fennica-kirjallisuus. Keskeisimpiä tehtäviä on myös siis ”säilyttää, antaa lainaksi ja tehdä tunnetuksi ortodoksista kirjallista traditiota.” (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 3, 7.)

2.2 Valamon luostarin ja kirjaston historiaa

Täyttä varmuutta Valamon luostarin perustamisajankohdasta ei ole, mutta viimeisimmän tutkimustiedon mukaan perustaminen olisi tapahtunut varmimmin noin 1100-1300-luvulla (Parpei 2013, 13-18; Takala 2011, 10). Teorioita luostarin synnystä ja syntyajankohdasta on esitetty historiantutkimuksessa jopa neljä, ja osa niistä on ristiriitaisia keskenään. Luostarin perustajistakin on säilynyt tietoa vain niukasti, aikalaistietoa ei oikeastaan lainkaan. Perustajaisät Sergei ja Herman ovat eläneet keskiajalle asti lähinnä suullisena perimätietona. Perimätietoihin nojaten voidaan kuitenkin sanoa pappismunkki Sergein sekä hänen seuraajansa ja apulaisensa Hermanin perustaneen luostarin, vaikka ajoitus tälle tapahtumalle onkin hankalaa. (Kilpeläinen 2000, 104, 112; Kirkkinen 1987, 67; Piironen 1991, 11-13.) Esimerkiksi Kilpeläinen (2000, 106) pitää lähtökohtana sitä, ”että Valamon perustamisesta ja perustajista kertovia tai niitä sivuavia hagiografiota ja kronikoita tarkastellaan legendoina, ei historiakirjoituksina”.

Luostari on joutunut historiansa aikana hävitetyksi useita kertoja ja varhaisimmilta ajoilta on säilynyt vain harvoja kirjallisia lähteitä, jotka auttaisivat ajoituksen tarkentamisessa. Luostarielämälle tärkeitä jumalanpalveluskirjoja on kuitenkin tiettävästi käännetty kreikasta kirkkoslaavin kielelle yleisesti jo 900-1000-luvulla. Todennäköistä on, että myös Valamossa on tehty käsikirjoituksia veljestön käyttöön jo luostarin alkuajoista lähtien. (Aleksi, piispa 1982, 225; Kilpeläinen 2000, 104; Parpei 2013, 28; Valamolaisen kirjan vaiheita 1992, 3.)

Kuva 2: Perimätiedon mukaan Valamon luostarin perustivat pyhät Sergei ja Herman. Kuvassa näkymä luostarin Kaikkien pyhien skiitalle ja taivaalla kuvattuna luostarin perustajat. Kromolitografia. Kuva: Museovirasto / finna.fi.

Luostari sijaitsi Laatokalla Valamon saarella ja se kohosi Laatokan Karjalan alueen tärkeimmäksi kristinuskon ja lähetystyön keskuksiksi ennen Solovetskin luostarin perustamista 1400-luvulla. Alue sijaitsi juuri Venäjän ja Ruotsin valtakuntien rajaseuduilla. Tästä aiheutui levottomuuksia ja useaan otteeseen luostarin veljestö joutui pakenemaan saarelta. Ensin 1500-luvun lopulla paettiin 25-vuotista sota. Lyhyen rauhallisen kauden jälkeen veljestö joutui kuitenkin 1611 pakenemaan muihin Venäjän luostareihin ruotsalaisten tuhottua Valamon luostarin ja alueen siirryttyä Stolbovan rauhassa Ruotsille. Luostarin alue autioitui veljestön ollessa evakossa Staraja Ladogan Nikolain luostarissa sekä Tihvinän Dymin luostarissa. He saivat kuitenkin käsikirjoituksia ja muuta arvoesineistöä pelastettua mukaansa. Valamon luostarin omistusmerkinnöillä varustettuja kirjoja 1400-

luvulta asti on säilynyt muun muassa Novgorodin Sofian kirkon kirjastossa kaikkiaan seitsemän kappaletta. Tämä kertoo siitä, että Valamossa on jo keskiajalla harjoitettu kirjojen kopiointia ja siellä on mitä todennäköisemmin tuolloin ollut myös kirjasto. (Aleksi, piispa 1982, 225; Kilpeläinen 2000, 146; Kirkkinen 1987, 67; Parpei 2013, 28; Valamolaisen kirjan vaiheita 1992, 3.)

Vasta 1700-luvulla luostaritoimintaa alettiin elvyttää Valamossa, kun Venäjä valtasi Karjalan alueita takaisin itselleen. Vuonna 1716 tsaari Pietari Suuri määräsi luostarin uudelleen rakennettavaksi Kirilo-Belozerskin luostarin avustuksella. Luostaria alettiin jälleen rakentaa, ja kirjalahjoituksia saatiin erityisesti Venäjän hallitsijoilta, mm. keisarinna Elisabetilta. Lahjoitukset sisälsivät lähinnä jumalanpalveluskirjoja, pyhien elämäkertoja ja kirkkoisien opetuksia. Sekä käsikirjoituskokoelma että painetun aineiston kokoelma kasvoivat. (Kilpeläinen 2000, 146; Parpei 2013, 28, 32; Valamolaisen kirjan vaiheita 1992, 4.)

1700-luvun lopulta alkoi luostarissa vahva, niin ulkoisten puitteiden kuin hengellisenkin rakentamisen kausi, joka jatkui aina 1800-luvulle. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa luostari oli suurimmillaan myös jäsenmäärältään. (Mustonen 1982, 66; Takala 2011, 10.)

Valamon kirjasto kuului keskiajalta neljän suurimman luostarikirjaston piiriin. Muut suuret luostarikirjastot olivat Troitse Sergejeva, Kirilo-Belozerski ja Solovetskin luostarikirjastot. Kirjojen jäljentäminen kuuliaisuustyönä kuului munkkien työhön ja myös tätä kautta kokoelma kasvoi. Igumeni Damaskinin aikana (1839-1881) Valamon kirjastoa kehitettiin ja tuona aikana siitä kehkeytyi varsinainen muistiorganisaatio ja nykypäivän periaatteiden mukaan toimiva kirjasto. Kirjavarastosta rakennettiin tulenkestävä. Tämä pelastikin kokoelman ainakin yhdeltä tulipalolta. Kokoelma luetteloiitiin ja järjestettiin kaikin puolin. Myös hankinnoista ja lainauksista alettiin pitää kirjaa sekä huolehtia siitä, että lainaajat käsittelivät kirjoja huolellisesti ja oikein. Vuoden 1864 jälkeen Valamon luostarin kirjastossa otettiin käyttöön Pyhän Synodin antama luokitusohje, jonka mukaan kirjat kokoelmassa järjestettiin. Tämä kyseinen luokitus on edelleen käytössä Valamon holvissa sijaitsevassa Laatokan Valamon kokoelmassa. 1930-luvulle tultaessa Valamon kirjaston kokoelmaan kuului noin 30 000 nidettä, lähinnä kirkkoslaavin- ja venäjän kielistä aineistoa, mutta myös suomenkielinen osasto kirjastosta löytyi. Lisäksi arkisto oli hyvin hoidettu. Arkistossa säilyneet dokumentit antavat tärkeää tietoa luostarin ja sen asukkaiden elämästä. (Arseni, piispa 2011, 20-21; Kilpeläinen 2000, 497; Valamolaisen kirjan vaiheita 1992, 8; Valamon luostari 2016.)

Kuva 3: 1800-luku oli kaikin tavoin vahvaa rakentamisen aikaa Valamon luostarissa. Kuvassa 1892 valmistunut luostarin pääkirkko. Kuvaaja: Stenbäck Josef, 1900. Kuva: Museovirasto / finna.fi.

Valamon luostarissa harjoitettiin ja harjoitetaan edelleen myös julkaisutoimintaa. Aktiivinen julkaisutoiminta alkoi 1860-luvulla. Luostarin julkaisut käsittelivät pitkälti luostarielämää, Valamon historiaa sekä hengellistä elämää. Julkaisujen piiriin kuuluivat myös jumalanpalvelus- ja nuottikirjat. Julkaisujen kautta pyrittiin jakamaan tietoa luostarista ja kilvoituselämästä sekä syventämään lukijoiden hengellistä elämää. Julkaisujen kieli oli venäjä tai kirkkoslaavi. Ensimmäinen suomenkielinen julkaisu ilmestyi 1908. Vallankumouksen jälkeen hengellisen kirjallisuuden kääntäminen ja julkaiseminen suomeksi lisääntyi. Suomenkieliset julkaisut olivat käännöksiä laajasta venäjänkielisestä aineistosta ja keskeisinä aiheina näissä käänöksissä olivat myös luostarielämä ja rukous. Esimerkkinä suomenkielisistä julkaisuista mainittakoon 1930-luvulla ilmestyneet *Abba Dorot-*

heoksen opetuspuheet ja Dimitri Rostovilaisen *Hengellisen elämän aakkoset*. Suomenkielisiä matkailijoita ja pyhiinvaeltajia varten julkaistiin muun muassa opaskirja luostari-alueesta karttoineen sekä suomenkielinen *Valamon luostari*-teos. Sodankin aikana luostarissa pyrittiin pitämään vanhaa perinnettä julkaisutoiminnassa yllä. 1943 julkaistiin igumeni Haritonin kokoama *Аскетизм и монашество*. Tämän jälkeen julkaisutoiminta taukosi kymmeniksi vuosiksi aktivoituakseen taas 1970-luvulla. (Aleksi, piispa 1982, 229-232; Arseni, piispa 2011, 22; Pietari, veli 1977, 56, 59, 63; Valamolaisen kirjan vaiheita 1992, 6-7.)

Kuva 4: Talvisodan aikana luostarin veljestö evakuoitiin ensin Kannonkoskelle 1940, ennen Papinniemen tilan ostoa myöhemmin samana vuonna. Kuvassa veljestöä Kannonkoskella. Kuva: Lions Club / Kannonkosken kalenteri 2003 / finna.fi.

Luostarin kasvu tyrehtyi ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä, kun armeija kutsui asepalvelukseen luostareista kaikki, jotka eivät vielä munkkilupauksia olleet antaneet. Venäjän vallankumouksen jälkeen Suomi itsenäistyi ja luostari jäi siis Suomen puolelle. Talvisodan aikana kevättalvella 1940 suuruuden päivästäan pienentynyt veljestö sekä luostarin irtaimistoa evakuoitiin Valamosta Sisä-Suomeen armeijalta lainaan saaduilla kuorma-autoilla. Arviolta kaksi kolmasosaa Valamon tuolloisesta kirjastosta saatiin evakuoitua sullottuna perunasäkkeihin. Miltei kaksikymmentä vuotta kirjoja varastoitettiin Heinäveden Papinniemeen asettuneen luostarin kärryvaraston ullakolla. Osa aineistosta siirrettiin veljestön käsikirjastoon nykyiseen Vanhan munkkilan rakennukseen ja 14 000

nidettä luovutettiin vuonna 1959 säilytettäväksi Helsingin yliopiston kirjaston (nyk. Kansalliskirjasto) varastokirjastoon Urajärvelle. Helsingin yliopiston kirjaston Slaavilainen osasto luetteloi kokoelman korttimuotoisesti. Tämän luettelon jäljenteet ovat Heinäveden Valamon kirjastossa. (Arseni, piispa 2011, 22; Takala 2011, 11, 14, 311; Valamolaisen kirjan vaiheita 1992, 10; Valamon luostari 2016.)

2.3 Valamon kirjaston elämää nykyään

Vuonna 1984 valmistui valamolaisen kulttuurin kannalta tärkein rakennus, kulttuurikeskus, jossa sijaitsevat luostarin kirjasto, Valamon konservointilaitos, arkisto ja näyttelytilat. Rakennus on Antero Turkin suunnittelema. Kulttuurikeskuksen suuressa salissa järjestetään kokouksia, seminaareja, konsertteja sekä erilaisia taidenäyttelyitä ja alakerran näyttelytiloissa sijaitsee luostarin historiallinen näyttely. Lisäksi kirjaston puolella on Valamo-Säätiön vuonna 2013 lahjoittama näyttelyvitriini sisääntulokäytävässä. (Tuokiokuvia Valamosta 2000, 80; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 3; Valamon luostari 2016.)

Kuva 5: Valamon kulttuurikeskus. Kuva: Valamon luostari / valamo.fi.

Kirjasto sijaitsee kulttuurikeskuksessa kahdessa kerroksessa. Kirjaston vanha kokoelma, ns. Laatokan Valamon kokoelma sijaitsee suljetussa varastossa alakerroksen holvissa, johon se palautettiin Urajärven varastosta 1990-luvulla. Vanhasta kokoelmasta

teoksia annetaan tutkijoille lukusalikäyttöön kirjaston virka-aikoina. Teosten ja muiden dokumenttien käsittelyssä noudatetaan erillisiä ohjeita, mm. puuvillakäsineitä on käytettävä teoksia käsiteltäessä. Holviin pääse vain opastetusti henkilökunnan kanssa. (Valamon luostari 2016; Valamon luostari 2017c; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 3.)

Kuva 6: Valamon kirjaston yläkerta. Kuva: Valamon luostari / valamo.fi.

Uuden kokoelman teoksia annetaan lainaksi 28 vuorokaudeksi, tutkijoille sopimuksen mukaan. Lainat voi uusia kolme kertaa, jos niistä ei ole varuksia. Uuden verkkokirjaston (julkaistu 2016) myötä asiakkaat voivat myös itsenäisesti verkkokirjaston kautta uusia lainojaan kolme kertaa sekä ylläpitää omia yhteystietojaan. Verkkokirjastossa voi selata kirjaston tietokantaan luetteloitua aineistoa, tutustua uutuuksiin, niin hankittuihin kuin lahjoituksinkin tulleisiin teoksiin sekä luoda oman kirjahyllyn virtuaalisesti ja arvioida tai varata teoksia. Myöhästymis- ja muistutusmaksut kertyvät eräpäivän jälkeen. Lainausoikeuden menettää, kun maksuja on karttunut 10 euroa. (Valamon luostari 2017c; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 7.) Aikakauslehdet, hakuteokset, käsikirjat ja harvinaisteokset ovat vain lukusalilainaan.

Kirjaston tiloissa on useita lukupaikkoja sekä kopiokone, skanneri, internet-pääte, langaton verkkoyhteys ja mikrofilmilukulaite (tällä hetkellä varastoitu käytön vähyyden vuoksi), jotka kaikki ovat asiakkaiden käytössä. Valamon luostarin kirjastoon voidaan tilata kaukolainoja sekä antaa kaukolainaan teoksia. Kaukopalvelut ovat maksullisia ja niissä

”noudatetaan kaukopalvelukirjastojen sopimia ohjeita sekä lähettäjäkirjaston määräyksiä”. (Valamon luostari 2017c; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 7.)

Valamon kirjastossa on 2015 joulukuussa otettu käyttöön kirjastokortit (Valamon luostari 2017d; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 7), aikaisempien nelinumeroisten lainaajakoodien tilalle. Myös siis kaikille, jotka vanhoina asiakkaina tulevat lainaamaan aineistoa, esitetään mahdollisuus kirjastokortin saamisesta. Kortti kannattaakin hankkia jo senkin takia, että se on harvinaisuus: niitä on tällä hetkellä painettu ainoastaan 1000 kappaleen erä (Valamon luostari 2017d).

Syksyllä 2015 kirjaston aineistotietokanta konvertoitiin. 1990-luvulta käytössä ollut K3000-järjestelmästä vaihtui Axiellin Aurora -järjestelmään. Uusi ohjelmisto ja MARC21-luettelointi on ollut suuri harppaus eteenpäin: Valamon kirjasto on lähentynyt kirjastojen yhteistietokantoja ja käytössä on myös poimintaluettelointi Melinda-, Library of Congress- sekä Libris -palveluista. (Valamon luostari 2017d; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 5.)

Kirjastossa tehdään luettelointitietueiden puhdistus- ja uudelleenluettelointityötä. Kaikki niteet ja tietueet tarkastetaan ja päivitetään, mm. kyrillisten aineistojen translitterointi muutetaan kansallisesta standardista kansainväliseen ISO 9 -standardiin. Lisäksi uudistusten myötä kirjoihin saadaan nyt tulostettavat nimeke- ja signum-tarrat, aikaisempien käsinkirjoitettujen signumien tilalle. (Valamon luostari 2017d; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 6.)

Lehtikokoelmiin liittyvää työtä Valamon luostarin kirjastossa on vapaaehtoisvoimin tehtävä ortodoksisten lehtien artikkelien, kuten esimerkiksi Valamon ystävä -lehden, asiansanoitus Arto-artikkelitietokantaan (Valamon luostarin laatukäsikirja 2016, 6). Edellä mainittu lehti on myös digitoitu kirjastossa vuoden 2018 aikana ja materiaali on upotettu kirjaston verkkosivuille sekä linkitetty Valamon Ystävät ry:n verkkosivuille. Suunnitelmien mukaisesti digitoitu aineiston on myös linkitetty Arto-tietokantaan.

Lisäksi eräänä uutena projektina kesällä 2017 kirjastossa aloitettiin lehtivaraston lehtien ja aikakausjulkaisujen tietokantaan syöttäminen. Näin asiakkaat voivat nähdä verkkokirjastosta kirjaston kokoelmissa olevat lehdet. (Valamon luostari 2017d.)

2.4 Luostarin kirjaston kokoelmat

Valamon luostarin kirjastossa on useita kokoelmia, jotka sisältävät tällä hetkellä yli 50 000 teosta. Kokoelmissa on niin painettua, uudempaa materiaalia, kuin myös esimerkiksi käsikirjoituksia ja karttoja. (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 4-5.)

Kirjastossa on laaja (Länsi-Euroopan laajin) venäläis-ortodoksinen kirjallisuuden kokoelma: noin 20 000 nidettä kirjoja, aikakausjulkaisuja ja käsikirjoituksia. Vanhimmat kokoelman teokset ovat 1600- ja 1700-luvuilta. Kirjastonhoitajan tietojen mukaan vanhimmat kirjat Laatokan Valamon kirjakokoelmassa: *Часовник* (Hetkien kirja, v. 1635) ja *Псалтырь* (Psalmien kirja, v. 1660). Ns. vanha kokoelma säilytetään suljetussa holvissa kirjaston tiloissa. Kokoelma koostuu niin Laatokan Valamosta 1940 evakuoituista kirjoista ja käsikirjoituksista kuin muusta vanhasta venäjän- ja kirkkoslaavinkielisestä kirjallisuudesta, kuten Konevitsan luostarista evakuoituista kirjoista, Heinäveden Valamon munkkien henkilökohtaisten kirjojen jäämistökokoelmasta kuin muista venäjän- ja kirkkoslaavin kielisistä lahjoituksista. (Valamon luostari 2017b; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 5.)

Kuva 7: Kirjaston vanhan kokoelman kirjoja näyttelyvitriinissä Valamon luostarissa keuhällä 2016. Kuva: E. Lainio.

Kirjaston uusi kokoelma käsittää noin 30 000 nidettä ja se on jaettu teologiseen sekä yleiseen osastoon. Ortodoksisuus ja luostariperinnettä käsittelevä kirjallisuus on kokoelman ydinaluetta ja suurimpia kasvualueita ovat ikonikirjallisuus ja hagiografia. Uudessa kokoelmassa on myös muuta kirjallisuutta, sanakirjoista, historiakirjoihin ja romaaneihin. Painotusta ja linkitystä kokoelman ydinalueisiin ja yleisesti ortodoksisuuteen ja siihen liittyviin elämänarvoihin haetaan myös muihin kuin luokan 2 (uskonto) materiaaliin. Tämä kaikki pyritään ottamaan hankinnoissa huomioon. Uusi kokoelma sisältää myös niin kotimaisia kuin ulkomaisiakin lehtiä. (Valamon luostari 2016; Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 4, 5.) Uuden kokoelman hyllyluokitus pohjautuu UDK-luokitukseen sekä Helsingin yliopiston teologisen kirjaston luokitukseen, mutta on toisaalta myös hyvin pitkälle sovellettu.

Näiden kokoelmien lisäksi kirjastossa on tällä hetkellä varastossa vuonna 2013 luostariin tuotu kirkollishallituksen kirjakokoelma. Kokoelma on suurilta osin kirkkoslaavin- ja venäjänkielistä kirjallisuutta. Kokoelma oli erilaisten homeiden peitossa ja luostarin konservointilaitoksen toimesta asiaa on hoidettu homeenpoistoaineilla ja pakastamalla kirjoja. Kokoelman loppusijoituksesta ei vielä 2016 ole ollut varmuutta, sillä kokoelmassa on myös kirkollishallituksen uudempaa käyttökirjallisuutta ja luostari ei ole saanut lahjoituskirjaa. (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 5.) Vuoden 2017 kirkolliskokouksen aikana arkkipiispa lupasi, että kirkollishallitus ottaa vastuun kokoelmasta, eikä sitä lahjoiteta luostarille.

Kokoelmien kehitys nojaa pitkälti kirjaston tehtävään Suomen ortodoksisen kirkon sekä Valamon luostarin muistiorganisaationa. Hankintoja kirjaston kokoelmiin tekevät kirjastonhoitaja sekä luostarin johtaja pitäytyen vuosittaisissa hankintabudjeteissa ja -ohjelmassa, jotka ohjaavat hankintoja tähdäten kirjaston tehtävien toteuttamiseen. Myös asiakkaat voivat tehdä hankintaehdotuksia. Kirjastoon hankitaan uusimmat ortodoksiset julkaisut. Viime vuosina erityisesti on vahvistettu patristiikan, ikonografian ja hagiografian aloja. Myös Valamon opiston kurssitoimintaa tukevaa aineistoa hankitaan (mm. elämäntaito- ja taidekirjallisuutta). Kirjasto saa myös paljon lahjoituksia, joilla kokoelmia täydennetään. Kirjasto kuitenkin saa itse päättää lahjoituksen saatuaan, jätetäänkö yksittäinen teos osaksi kokoelmaa vai meneekö teos myyntiin, poistoon tai muuhun kierrätykseen. (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 4.)

2.5 Luostarin kirjasto osa luostaritoimintaa

Hallinnollisesti kirjasto on osa luostaritoimintaa ja luostarin johtaja on kirjastonhoitajan esimies. Työstään kirjaston toimintojen johtajana kirjastonhoitaja vastaa luostarin johtokunnalle ja talouteen liittyvissä asioista luostarin taloudenhoitajalle. Kirjastolle valitaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan neuvotteleva asiantuntijaelin, hoitokunta, jonka jäsenet ovat kirjasto- ja tiedemaailman sekä ortodoksisen kirkon asiantuntijoita. Luostarin johtokunta valitsee hoitokunnan kirjastonhoitajan esityksen perusteella ja luostarin johtaja toimii sen puheenjohtajana. (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 4.)

Kirjastonhoitajan lisäksi henkilökuntaan kuuluu joukko talkoolaisia sekä ajoittain siviilipalvelusmiehiä ja kirjastoharjoittelijoita, joiden esimiehenä kirjastonhoitaja toimii. Talkoolaiset sekä muut edellä mainitut perehdytetään työhön hyvin ja usein he ovatkin kirjastoalan ammattilaisia tai opiskelijoita. (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 4, 10.)

2.6 Valamon luostarin kirjaston tulevaisuus ja visio

Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirjassa (2016, 10-11) on myös avattu tulevaisuuden näkymiä ja tavoitteita, joita kirjastolla on. Osa näistä on jo toteutunutkin. Tammi-kuussa 2017 kirjasto liittyi suunnitelman mukaan Erikoiskirjastojen ja tietopalveluiden -verkoston jäseneksi (Valamon luostari 2017d). Tarkkoja aikarajoja laatukäsikirjassa ei tavoitella visio-osassa mainituille töille, mutta selvästi päämääränä on kirjaston kehittäminen entistä avoimempaan, monipuolisempaan ja laajempaan suuntaan.

Tavoitteena on saada kokoelmapolitiikka yhteen yhtenäiseen dokumenttiin kirjatuksi. Hyllyopasteet on tarkoitus uusida ja luokat kirjataan niihin suomeksi, englanniksi ja venäjäksi. Celia-yhteistyötä kaavaillaan aloitettavaksi, jolloin erityisryhmät tulevat huomioduksi entistä paremmin myös Valamon kirjastossa. Bibliografinen työ tietokannan puhdistuksineen ja uudelleenluetteloinnin valmistuttua, kokoelmatiedot olisivat saatavissa verkosta osana Kansalliskirjaston Finna-palvelua. Tulevaisuudessa myös kaikki lehdet sekä holvissa oleva aineisto on luetteloitu tietokantaan sekä kirjaston arvokkaimmat teokset digitoitu. Kaikenlainen teknologian käyttö aineiston monipuolisessa esiin tuonnissa on suotavaa. Suomalaiseen asiasanasto- ja ontologiapalvelu Fintoon on lisätty ortodok-

sia asiasanoja, joita kaikki luettelot voivat käyttää hyväksi. Tulevaisuudessa RDA-kuvailusäännöt tullaan ottamaan kirjastossa käyttöön. (Valamon luostarin kirjaston laatu-käsikirja 2016, 10-11.)

3 KOKOELMATYÖ

3.1 Ei kirjastoa ilman kokoelmaa

Kokoelmatyö on kirjastoissa kaiken perusta, sillä kirjastoa ei ole ilman kokoelmaa (Wilén & Kortelainen 2010, 7). Kokoelmien tehtäviä on useita. Buckland (1992) on esittänyt kokoelmille neljä perustehtävää:

1. Säilytys
 - sekä paperista että sähköistä materiaalia tulee säilyttää
 - varmistetaan aineiston saatavuus niin nyt kuin tulevaisuudessakin
2. Tiedonjako
 - tiedon tulisi olla saatavilla asiakkaalle missä vain ja milloin vain
 - esimerkiksi sähköisten aineistojen kautta helposti jopa omalla tietokoneella kotoa käsin
3. Bibliografinen
 - tietoa aineistojen aiheista asiakkaille tulee olla tarjolla
 - hyllyjärjestys aiheiden mukaan
 - lisäksi kokoelman bibliografiset tiedot tietokannassa
4. Symbolinen
 - erityisesti suuret ja erikoismateriaalia sisältävät kokoelmat symbolisestikin tärkeitä

Kokoelmat elävät jatkuvasti: kokoelmatyöhön kuuluvat niin hankinnat, poistot kuin aineiston asettaminen esille ja järjestyksen ylläpito ja monet muut joka päiväiseen kirjastotyöhön liittyvät työtehtävät. Kokoelmatyöhön on perinteisen käsityksen mukaan liitetty myös erityisesti tiedon organisointi ja saattaminen tietoa helposti asiakkaan ulottuville. (Hypén 2006, 11; Wilén & Kortelainen 2010, 10.) Jo kaikki edellä mainitut ovat osa kokoelmien kehittämistä ja hallintaa, mutta Peggy Johnson (2009, 1-2) laajentaa kokoelmatyön kenttää myös kokoelmien markkinointiin, budjettien ja kokoelmapolitiikan laatimiseen ja ylläpitoon sekä erilaisten kokoelman käyttö- ja asiakkaiden tiedontarpeisiin liittyvien seurantojen tekemiseen.

Wilénin mukaan kokoelmiin liittyvä työ voidaan jakaa päivittäiseen toimintaan, jota kokoelmien kanssa työskentelevät tekevät. Tähän ryhmään kuuluvat edellä mainituista esimerkiksi hankintoihin, hyllyjärjestykseen ja varastointiin liittyvät tehtävät. Toinen osa kokoelma työtä taas ovat yleiset pohdinnat kokoelmiin liittyen. Voidaan esimerkiksi pohtia kokoelman lähestyttävyyttä ja pyrkiä tarkastelemaan asiaa sekä työntekijöiden että asiakkaiden näkökannalta. Tämän kaltaisella pohdinnalla on liittymäkohtia päivittäiseenkin kokoelmatyöhön, mutta se myös alkaa lähentyä kokoelmatutkimusta. (Wilén & Kortelainen 2010, 18-19.)

3.2 Kehittyvät kokoelmat

Eräs kirjastojen olennaisimmista tehtävistä on juurikin kokoelmien kehittäminen. Tämän perustehtävän tarkoituksena on tehdä kirjastojen asiakkaat tyytyväisiksi, luomalla mahdollisimman toimiva kokoelma. (Wilén & Kortelainen 2010, 11.)

Kokoelmatyö tähtää kokoelmien kokonaisvaltaiseen ja jatkuvaan kehitykseen. Jotta tuloksia syntyisi, on kokoelmien kanssa työskentelevän tunnettava kokoelmansa: miksi kokoelmaa käytetään, milloin ja kuinka usein ja kuka sitä käyttää (Evans & Saponaro 2005, 5).

Kokoelmien kehitysmalleja on useita erilaisia. Evansin (2005, 8-11) kehitysmallin prosessiin sisältyvät yhteisöanalyysi, valinta, siihen liittyvät periaatteet, hankinta, karsinta sekä arviointi.

1. Yhteisöanalyysi

Ensimmäinen vaihe Evansin mallissa on yhteisöanalyysi. Yhteisöanalyysillä määritellään tiedontarpeita, joita kirjaston käyttäjillä sen toimialueella on.

2. Valintaperiaatteet

Valintaperiaatteet luodaan yhteisöanalyysin pohjalta. Valintaperiaatteiden ja laajemmin kokoelmapolitiikan avulla linjataan kirjaston tavoitteita ja ohjataan kirjastossa tehtävää työtä.

3. Valinta

Aineiston valinnassa tehdään päätöksiä valintaperiaatteiden pohjalta. Aineiston valintaan vaikuttaa sekä aineiston sisältö ja laatu ja myös kuinka hyvin ne vastaavat kirjaston asiakkaiden tarpeisiin sekä vahvistaa kirjaston tavoitteita.

4. Hankinta

Hankintaan liittyvät ostot, aineiston käsittely sekä työtehtävät, jotka saattavat niiteen lainauskuntoon.

5. Karsinta

Karsinta tarkoittaa yksinkertaisuudessaan poistoja. Aineistoa käydään läpi ja mm. sen kunto ja käyttöaste, jonka jälkeen tehdään harkinnan ja tarpeen mukaan päätös varastoinnista tai postosta.

6. Arviointi

Kokoelmaa ja kokoelmatyötä arvioidaan eli evaluoidaan, erityisesti ensimmäistä ja toista vaihetta ja sitä, miten toimiva kokoelma kirjastoon on saatu koottua asiakkaiden näkökulmasta.

Toisaalta taas Wilén (2010, 26-27) avaa *kokoelmien kehittämisen, kokoelmien arvioinnin ja kokoelmien hallinnan* käsitteitä. Määritelmiä näille käsitteille on useitakin ja se poikkeavat joskus toisistaan. Nämä käsitteet ovat kuitenkin keskiössä kun puhutaan juuri käytännön työstä kokoelmien kehittämisessä. Wilén (2010, 26-27) viittaa Peggy Johnsinin (2004) *terminologisiin määritelmiin* käsitteistä:

1. Kokoelmien kehittäminen

Yleiskäsite kokoelmien kehittämiseen liittyville toimille. Sisältää monenlaisia toimia alkaen tiedontarpeen analyysistä, aineiston valintaan ja kokoelman analysointiin.

2. Kokoelmien arviointi

Arvioinnin tarkoituksena on selvittää, kuinka hyvä tai laadukas kokoelma on itsessään tai suhteessa vastaavan kaltaisiin kokoelmiin. Pyritään selvittämään saavuttaako kokoelma kirjaston omat tavoitteet sekä asiakkaiden tiedontarpeen.

3. Kokoelmien hallinta

Kokoelmien kehittämisen yläkäsite. Sisältää mm. aineistoon liittyvät päätökset karsinnoista ja varastoon siirroista. Monesti kuitenkin rinnastetaan samankaltaiseksi termiksi kuin *kokoelmien kehittäminen*.

4 BIBLIOGRAFINEN VALVONTA

4.1 Tieto ja sen organisointi

Tiedon organisoinnilla tavoitellaan dokumenttien löydettävyyttä kokoelmasta. Erilaisten dokumenttikokoelmien organisoinnille syntyy tarvetta yleensä, kun yksittäinen dokumentti ei enää löydy vain kokoelmaa selaamalla. Tiedon organisoinnissa käytetään hyväksi erilaisia määriteltyjä *kuvailumenetelmiä*, kuten luettelointisääntöjä, asiasanastoja ja luokitusjärjestelmiä. Kuvailumenetelmien tarkoituksena on kuvailla dokumenttien ulkoisia piirteitä sekä sisältöä, jotta dokumentin löydettävyys kokoelmassa parantuisi. Kuvailumenetelmiä käytetään tuotaessa kokoelmaan uusia dokumentteja. (Alaterä, Halttunen & Sormunen 2005.)

Suominen, Saarti ja Tuomi taas käyttävät mieluummin termiä *bibliografinen valvonta* kuin tiedon organisointi tai tiedon tallennus. Kyse on Suominen ym. mukaan kuitenkin järjestelmällisesti luotujen dokumenttikokoelmia koskevien luetteloiden ja tietokantojen eli bibliografioiden tekemisestä. Myös tiedon käsite on heidän mukaansa rajoittava, sillä dokumentit eivät välttämättä ole tiedollista sisältöä välittäviä tallenteita. (2009, 14-15.) Tässä opinnäytetyössä käytetään luetteloinnista ja sisällönkuvaailusta termiä bibliografinen valvonta.

4.2 Luettelointi ja sisällönkuvaailu

Bibliografinen valvonta koostuu kahdesta osa-alueesta: *luetteloinnista* ja *sisällönkuvaailusta* (Suominen ym. 2009,18). Luetteloinnissa pyritään kuvaamaan ja yksilöimään dokumentteja niiden ulkoisten piirteiden perusteella. Perustietoja, joita ulkoisten piirteiden mukaan luetteloinnissa kerätään, ovat mm. nimeke-, tekijä- ja julkaisutiedot, laajuus sekä muut teoksen fyysiset piirteet. Luetteloinnin ensisijainen tarkoitus on pystyä löytämään kokoelmasta jokin tietty dokumentti tai samojen ulkoisten piirteiden mukaan tietynlaisia teoksia, esimerkiksi saman tekijän teoksia saman teoksen eri käännöksiä tai painoksia. Luetteloinnin tehtävä on myös tiedottava: tavoitteena on myös tuottaa dokumentista määrämuotoinen kuvaus, joka edesauttaisi dokumentin samanlaisesta bibliografista kuvaamista, riippumatta siitä, kuka tai milloin teoksen kuvailee. (Suominen ym. 2009, 18, 67-68.)

Sisällönkuvailua taas ei voida tehdä ilman luettelointia, sillä ulkoisistakin piirteistä saa jo tietoa siitä, mitä dokumentti käsittelee. Sisällönkuvailun tarkoituksena on syventää tietoa dokumentin sisällöstä ja pyrkiä luomaan raamit sisällöllisesti tietynlaisten dokumenttien haulle sekä auttaa hakijaa löytämään itselle kaikkein hyödyllisimmät dokumentit. Sisällönkuvailun välineitä ovat nk. dokumentaatiokielet, kuten sanastot ja luokitukset (ks. luku 4.4). Sisällönkuvailu jaetaan usein kahteen osaan: *luokitukseen* ja *indeksointiin*. Luokitus perustuu pitkälti hierarkiaan ja numeerisiin arvoihin. Indeksoinnin lähtökohtana taas useimmiten on luonnollinen kieli ja siitä valitut sanat. (Alaterä ym. 2005; Suominen ym. 2009, 18, 48, 137, 152.)

4.3 Dokumentti ja teos

Bibliografisessa valvonnassa eräs tärkeimmistä kysymyksistä on, mikä varsinaisesti on luetteloinnin ja sisällönkuvailun kohde. Lähtökohta on, että sekä dokumentti että teos voivat olla kuvailun kohteena ja toimivat siis kuvailun perusyksikköinä. *Dokumentilla* tarkoitetaan bibliografisen valvonnan yhteydessä hyvinkin eri tyyppisiä fyysisiä, tiettyä tarkoitusta varten tallennettua informaatiota sisältäviä objekteja. Dokumentit voivat olla painettua kirjallisuutta mutta myös mm. elektronisia. Ne voivat sisältää tekstiä, kuvia tai ääntä tai olla yhdistelmiä näistä (esim. raportit, e-kirjat, elokuvat, valokuvat ja kartat). Sormunen ym. mukaan ”yhdessä fyysisessä dokumentissa on yksi ja vain yksi teos”, esimerkiksi yhden tietyn kirjailijan tietty romaani. Tässä mielessä dokumentti ja teos ovat yhtä. Fyysinen dokumentti voi olla myös osa teosta. Esimerkiksi suuret kirjalliset teokset voidaan jakaa moneen osaan. Fyysiseen dokumenttiin voi myös kuulua monta teosta, jolloin puhutaan antologioista tai kokoomateoksista. (Alaterä 2005; Suominen ym. 2009, 13-14; 63-64.)

4.4 Normit ja standardit

Bibliografisen valvonnan taustalla on erilaisia normeja ja standardeja. Luetteloinnissa tärkeimpiä standardeja ovat *luettelointisäännöt*. Ne määrittävät, mitä tietoa dokumentista etsitään, mistä sitä etsitään sekä missä muodossa se esitetään. (Alaterä ym. 2005; Suominen ym. 2009, 46.)

Luettelointisäännöistä tärkein on 1970-luvulla käyttöön otettu ja jo usean kehitys- ja päivitysvaiheen läpikäynyt ISBD-standardi, joka on suunniteltu kirjastoaineistojen kuvailun työvälineeksi (International Standard Bibliographic Description). Lisäksi luettelointia on määrittänyt AACR (Anglo-American Cataloguing Rules) 1960-luvulta sekä AACR2 1970-luvulta. Suomalaiset luettelointisäännöt (SLS) laadittiin 1970-luvulla ja ne perustuvat ISBD(M)-standardiin (standardi monografioiden kuvailuun) sekä AACR2:n. ISBD-standardin ensisijainen funktio onkin ollut tuottaa yhtenäiset luettelointisäännöt käytettäväksi ympäri maailmaa ja näin edistää luettelointitietojen kansainvälistä vaihtoa. Se määrittelee kuvailun elementit, niiden järjestyksen ja niiden erotinmerkit. Juuri edellä mainitut määritellyt bibliografisen kuvailun elementit sekä niiden järjestys auttavat tekemään päätelmiä eri kielistä tietueista sekä tekevät erilaisilta tuottajilta olevien tietueiden käyttöön oton helpommaksi, kun standardit ovat samat. (Alaterä ym. 2005; Kirjastoaineistojen kuvailusäännöt 2017a; Suominen ym. 2009, 46-47.)

Toinen tärkeä standardi on *luettelointiformaatti*. Luettelointiformaatti ilmaisee sen, miten luettelointitiedot esitetään atk-järjestelmässä. Se koostuu tietuerakenteellisesti kentistä, joihin luettelointisäännösten määrittämät tiedot syötetään. MARC-formaateissa kentät on vielä jaettu nk. osakenttiin. MARC-formaatti onkin nykyään käytetyin luettelointiformaatti maailmalla. Se on kehitetty Yhdysvalloissa 1960-luvulla. MARC-formaatti määrittää tietokannoissa käytettävän standardiperusteisen tietuerakenteen. (Suominen ym. 2009, 49, 67, 314.)

Tällä hetkellä Suomessa vielä melko laajalti käytössä oleva MARC21 -formaatti on Kongressin kirjaston ylläpitämä ja Kansalliskirjasto tuottaa formaatin suomen- ja ruotsinkieliset versiot sekä ohjeistaa ja järjestää koulutuksia formaattiin liittyen sekä pitää yllä kansainvälisiä yhteyksiä. (Kansalliskirjasto 2017a.) Suomessakin ollaan kuitenkin alettu siirtyä ISBD:n korvaaviin uusiin kuvailusääntöihin, RDA-standardiin. RDA poikkeaa nykyisistä kuvailusäännöistä ja tästä syystä myös nykyinen tietuerakenne tulee muuttumaan ja nykyisestä MARC-formaatista tullaan luopumaan. (Kansalliskirjasto 2017b.)

Myös *dokumentaatiokielet* kuuluvat bibliografisen valvonnan standardeihin. Dokumentaatiokieliiksi lasketaan muun muassa luokitukset ja kontrolloidut asiasanastot, joiden pohjalta sisällönkuvailu tehdään mahdolliseksi. (Suominen ym. 2009, 48.)

Luokituksella pyritään liittämään toisiinsa yhteydessä olevat asiat luomalla niiden välille luokkia, jotka havainnollistavat asiayhteyksiä (Suominen ym. 2009, 152). Luokituksia on

luotu monia erilaisia ja ne myös poikkeavat toisistaan. Alaterä ym. 2005 esittävät Traugott Kochin neljän eri luokitusryhmän jäsenyyksen:

1. *Universaaliluokitukset*, jotka pyrkivät kattamaan koko tiedon universumin ja ovat lisäksi kansainvälisessä käytössä.
 Esim. Yleinen kymmenluokittelu, UDK (Universal Decimal Classification, UDC) jonka Paul Otlet ja Henri La Fontaine kehittivät Melvil Deweyn kehittämän Decimal Classificationin pohjalta 1900-luvun alussa. UDK:ta pitää yllä eri kansainvälinen konsortio (the UDC Consortium (UDCC)). Suomessa UDK on käytössä erityisesti tekniikan ja luonnontieteen alojen korkeakouluissa ja oppilaitoksissa. UDK on perusrakenteeltaan hierarkkinen kymmenluokitus, jossa kukin luokka voi jakaantua kymmeneen alaluokkaan. Lisäksi tarjolla on erilaisia lisälukuja ja merkkejä, joiden avulla voidaan ilmaista tiettyjä lisälukuja ja luokkien välisiä suhteita.
2. *Kansalliset yleisluokitukset*, jotka ovat universaaleja katteeltaan mutta suunniteltu vain yhden maan käyttöön.
 Esim. Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä (YKL) joka myös pohjautuu Deweyn kehittämään järjestelmään. YKL:ää edelsivät Luokitusopas vuodelta 1925 ja Kirjallisuuden luokitusopas vuodelta 1960. YKL uudistettiin perusteellisesti vuonna 1987-90 ja on nykyisellään käytössä lähes kaikissa Suomen yleisissä kirjastoissa. YKL on tutkittavissa myös verkossa.
 YKL on UDK:n tavoin hierarkkinen kymmenluokitus. Toisin kuin UDK:ssa YKL:ssä on kuitenkin käytössä vain vähän lisälukuja erilaisten näkökulmien esittämiseen. YKL:n rakenne on tarkoituksella pidetty suhteellisen yksinkertaisena.
3. *Tietyn aiheen luokitukset*, jotka on suunniteltu jonkin aihepiirin luokitteluun
 Esim. National Library of Medicine Classification (NLM) on lääketieteen luokitusjärjestelmä, joka pohjautuu Kongressin kirjaston luokitusjärjestelmään. NML käyttää sekä kirjaimiin että numeroihin perustuvaa notaatiota.
4. *Jonkin palvelun käyttöön muodostetut luokitukset*, joita esiintyy erityisesti Internetissä tällä hetkellä runsaasti. Perustuvat palvelun ylläpitäjien käsitysmaailmaan. Palvelukohtaiset luokitukset ovat helposti muutettavissa, niihin voidaan lisätä uusia luokkia nopeasti (toisin kuin esimerkiksi kansainvälisiin universaaliluokituksiin, joiden muutokset tapahtuvat aina hitaasti). Huonona puolena voi-

daan pitää tällä tavoin kehittyneen luokituksen suurta subjektiivisuutta ja luokkahierarkian epätasaisuutta. Palveluspesifeistä luokituksista esimerkkejä ovat mm. Yahoo!

Dokumentaatiokieliin lukeutuvat myös *asiasanastot*. Asiasanastot koostuvat luonnollisen kielen ilmaisuista ja ne ovat työkaluja, joiden avulla niin painettua kuin sähköistäkin aineistoa ja niiden sisältöä kuvaillaan. Niiden on tarkoitus helpottaa sekä tiedonhakijaa löytämään etsimänsä tiedon kuin myös tiedontallentajaa käyttämään yhteistä kieltä tiedonhakijan kanssa. *Tesaurukset* taas ovat kontrolloituja asiasanastoja. Ne ilmaisevat myös eri asiasanojen välisiä suhteita toisiinsa. (Kansalliskirjasto 2018a; Suominen ym. 152, 156-157.) Suomessa käytetyin asiasanasto on YSA eli *Yleinen suomalainen asiasanasto*. Se on ollut kirjastoissa sisällönkuvailussa käytetyin sanasto olemassa olonsa alusta alkaen. Nyt kuitenkin suunnitellaan YSA:sta luopumista ja kirjastojen siirtymistä käyttämään YSO:a, *Yleistä suomalaista ontologiaa*. (Kansalliskirjasto 2017c.)

4.5 Luettelo ja tietokanta

Bibliografisen valvonnan tehtävänä on tuottaa luettelo, jonka yksi perustehtävistä on mahdollistaa haku dokumenttikokoelmasta. Sen toteutuksissa on kuitenkin variaatioita. Luettelo voi olla yksinkertainen kirjoitettu tai painettu luettelo, korttiluettelo tietotekniikan avulla toteutettu ja käytettävä tietokanta. (Suominen, ym. 2009, 35-36.) Viimeksi mainittu on varmasti nykyään yleisin tapa tuottaa dokumenttiluetteloita. Se on myös muita luettelotyyppisiä monipuolisempi ja joustavampi mm. hakuominaisuuksiltaan (Suominen ym. 2009, 36.)

Bibliografisessa valvonnassa tehdään jako kuvailun ja hakuelementtien välillä. Kuvailun tarkoituksena on yksilöidä dokumentti, kuvaamalla se mahdollisimman tarkasti. Standardoidut hakuelementit taas tukevat hakua ja auttavat tiettyjen dokumenttien löytymistä luettelosta. Tehdessämme luettelointia tuotamme sekä kuvailua että hakuelementtejä. Tässä kuvailua voidaan kutsua myös bibliografiseksi kuvailuksi. Sisällönkuvailussa taas tuotetaan vain hakuelementtejä. (Suominen ym. 2009, 44-45.)

5 KOKOELMA-, LUETTELOINTI- JA SISÄLLÖNKUVAILUTYÖ VALAMON LUOSTARIN KIRJASTOSSA

5.1 Teoriasta käytäntöön

Edellisissä luvuissa olen käsitellyt kokoelmatyön (ks. luku 4) ja bibliografisen valvonnan teoriaa (ks. luku 3), Valamon luostarin kirjaston kokoelmia (ks. luku 2.3) sekä kirjaston arkea ja siinä tehtäviä kokoelmiin bibliografiseen valvontaan liittyviä töitä (ks. luku 2.5). Lisäksi olen avannut kirjaston visiota eli näkemystä kirjaston tulevaisuudesta (ks. luku 2.6.).

Opintojeni työharjoittelujen aikana pyrittiin kirjastonhoitajan kanssa siihen, että saisin mahdollisimman laajan kuvan kirjastotyön kirjosta. Työtehtäviini kuului muun muassa:

- asiakaspalvelu
- tiedonhaku
- kirjaston ja hyllyjärjestyksen siisteys, ylläpito ja aakkostus
- kadonneiden kirjojen etsiminen
- lehtien saapumisvalvonta sekä vanhempien lehtivuositietojen varastointi
- luettelointi ja sisällönkuvailu
- erilaisiin tietokantoihin ja kirjastotyötä helpottaviin teknisiin apuvälineisiin syvä-
lisemmin tutustuminen
- niteiden tarroitus ja pienimuotoista kirjankorjaus
- mediakasvatus
- aineistonostojen tekeminen ja siihen liittyen QR-koodien valmistaminen osana
aineistojen tehokkaampaa vinkkaamista erilaisissa versiomuodoissa
- kirjansidontaan ja paperikonservointiin tutustuminen
- kirjaston mainontaan ja tiedotukseen perehtyminen (verkkosivut ja Twitter)
- muistutus- ja laskutus- ja poistokäytäntöihin sekä kokoelmapolitiikkaan tutustu-
mista
- Valamon luostarin ja kirjaston historiaan sekä kirjaston yhteistyöverkostoihin pe-
rehtyminen ja toimintaan tutustuminen (esimerkiksi Valamon opisto ja Suomen
ortodoksinen kirkkomuseo).

Seuraavissa luvuissa keskityn kuvaamaan lähinnä kokoelmiin (luku 5.2) ja bibliografiseen valvontaan (luku 5.3.) liittyviä työtehtäviä, joihin olen päässyt osallistumaan Valamon luostarin kirjastossa. Läpikäymäni asiat perustuvat siis omaan kokemukseeni työstä sekä keskusteluihin, joita kirjastonhoitajan kanssa on harjoittelujen aikana käyty.

5.2 Yleiskatsaus kokoelmatyöhön Valamon luostarin kirjastossa

Tässä alaluvussa käyn läpi joitain kokoelmatyöhön liittyviä työtehtäviä, joita Valamon luostarin kirjastossa pääsin tekemään. Vaikka kyse onkin erikoiskirjastosta, Valamon luostarin kirjastossa tehdään aivan samanlaisia töitä, kuin missä tahansa muussakin kirjastossa. Kokoelmien järjestyksen ylläpito sekä esille asettelu auttavat asiakasta löytämään haluamansa sekä tutustumaan uuteen aineistoon ja vastavuoroisesti auttaa myös työntekijöitä tekemään työnsä paremmin ja nopeammin, kun aineisto on löydettävissä.

Harjoittelujeni aikana pääsin mm. tekemään aakkostusta ja tähän liittyen kadonneiden niteiden etsintää. Aakkostus on kokoelman järjestyksen ja niteiden löydettävyyden kannalta esiarvoisen tärkeää ja eräitä perustöitä, joita kirjastoissa tehdään. Aakkostus ei ainoastaan auta pitämään kokoelmaa järjestyksessä, vaan tämän jälkeen pystyttiin myös etsimään kadonneita niteitä. Valamon luostarin kirjastossa käytetään ”Kadonneet”-kirjastokorttia, jolle lainataan niteitä, joita ei esim. tiedonhaun yhteydessä löydetäkään hyllystä. Aakkostuksen jälkeen näistä kadonneiksi lainatuista niteistä tulostettiin lista ja hyllyt käytiin uudelleen läpi. Muutamia kadonneita niteitä löydettiinkin. Aakkostustyö on pohjana myös työlle, jossa hyllyjä käytiin läpi listan kanssa, jossa tietokannan mukaan kokoelmassa olevat kirjat on lueteltu. Näin kartoitettiin niteet, joiden ei edes tiedetty olevan kadoksissa.

Niteiden löydettävyyteen vaikuttaa myös signum-tarroitus. Aikaisemmin Valamon luostarissa signum-tarrat kirjoitettiin käsin, kuka milloinkin. Nykyään signumit sekä nimeketarrat saadaan tulostettua ja näin kokoelma on visuaalisesti yhtenäinen ja löydettävyyks kokoelmasta paranee.

Ahtaat hyllyt vaikeuttavat niin työntekijöiden arkea kuin asiakkaidenkin hyllyjen selailua. Kovin täyteen hyllyyn on vaikea hyllyttää uutta tai palautunutta aineistoa. Valamon luostarin kirjastossa luokka 2 (uskonto, teologia) alaluokkineen on kasvavin luokka. Kaikki tähän luokkaan kuuluva kirjallisuus sijaitsee kirjaston alakerrassa. Luokka kasvaa eniten, niin hankintojen kuin lahjoitustenkin edesauttamina. Hyllytilan ollessa kortilla, tehtiin

2016 kesällä muutoksia lehtien hyllytykseen alakerrassa. Kaikki ennen vuotta 2000 julkaistut sekä kotimaiset että ulkomaiset kausijulkaisut ja lehdet siirrettiin avohyllystä kirjaston holviin. Näin saatiin lisää tilaa kirjoille.

Vuonna 2017 aloitettiin toinen suuritöinen projekti kirjaston lehtien osalta. Holvissa sijaitseva lehtivarasto järjestettiin ja sille saatiin myös tilaa lisää, kun erääseen kirjalahjoituskokoelmaan saatiin tehtyä poistoja. Lehtiä ryhdyttiin viemään tietokantaan. Tietokantaan luotiin lehdelle (esimerkiksi Aamun koitto) emotietue, jonka alle jokaiselle vuodelle julkaisumalli. Edelleen kausijulkaisuille luotiin numerot ja numeroiden tietoihin lisättiin julkaisupäivät sekä mahdolliset huomautukset (muun muassa liitteistä). Tämän jälkeen kausijulkaisunumeroihin voitiin lisätä niteitä aina sen mukaan, montako saman lehden numeroa kirjastosta löytyy. Lehtiin kiinnitettiin myös nidetunnukset ja tulostettiin signum- ja nimeketarrat. Lehtimateriaalia on kirjastossa valtavasti, mutta tämä edellä kuvaamani työ parantaa aineiston näkyvyyttä. Vaikka kaikki vanhat lehdet eivät olisikaan avohyllyssä, ne näkyvät tämän työn jälkeen verkkokirjastossa.

Kokoelmatyöhön lukeutuu myös lahjoitusten läpikäynti. Kirjastoon hankitaan myös uutta aineistoa, mutta suuri määrä tulee myös lahjoituksia, joilla pyritään täydentämään kokoelmaa tarpeen mukaan (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 4). Tämä tarkoittaa käytännössä ensin tarvittaessa raakaseulontaa, jolloin lahjoituksesta erotetaan mahdolliset huonokuntoiset niteet, joita ei kunnan puolesta voi kokoelmaan ottaa. Tämän jälkeen niteet käydään läpi tarkistamalla tietokannasta mahdollisen saatavuus ja lainaushistoria. Tämän jälkeen tehdään lopullinen päätös kirjan sijoituksesta joko kokoelmaan tai mahdollisesti poistokirjamyyntiin.

Kuva 8: Uusia julkaisuja vinkattuna Valamon luostarin kirjaston Twitter-sivulla.

Nykyäikää on myös, että kirjasto ja sen kokoelmat näkyvät internetissä. Erilaisista ajankohtaisista fyysisistä aineistonostoista sekä uutuuskirjallisuudesta tehdään mm. päivityksiä kirjaston omalle Twitter-sivulle. Digitoitua tai tulevaa digitoitavaa aineistoa (lehdet ja käsikirjoitukset) voi nähdä ja seurata kirjaston verkkosivuilta. Myös esim. Valamon ystävä -lehden digitointi on linkitetty Valamon Ystävät ry:n verkkosivuille.

Kuva 9: Fyysinen aineistonosto ja vierelle koottu QR-koodien taakse eri verkkolähteistä kirja-arvosteluja nostossa olevasta kirjasta. Kuva: E. Lainio.

QR-koodi on kätevä tapa vinkata aineistosta, joka löytyy vain verkosta tai niin hyllystä kuin verkostakin. Sen avulla aineistoihin pystytään erilaisissa nostoissa tai vinkkauksissa yhdistämään niihin liittyvää verkosta löytyvää materiaalia.

Valamon luostarin kirjastossa on myös otettu myös QR-koodi osaksi aineistojen vinkkausta. QR-koodi luetaan älylaitteen kameralla ja verkkoyhteydellä varustettu laite ohjautuu koodin takana olevaan verkko-osoitteeseen. Kirjastossa on ryhdytty lisäämään

fyysisiin teoksiin QR-koodikuvia, joiden kautta asiakas pääsee olemassa oleviin verkkoversioihin, joita teoksesta on. Tällä pyritään tarjoamaan asiakkaille eri formaateissa oleva kirjastomateriaali mahdollisimman laajalti. Luetteloitaessa teoksen tietueeseen lisätään myös linkki, joka näkyy verkkokirjastossa. Linkkiä klikkaamalla pääsee myös suoraan teoksen pdf-lukuversioon verkossa. (Valamon luostari 2018.) Esimerkiksi kokoelmassa olevat opinnäytetyöt ovat vain lukusalikäyttöön. Nykyään kuitenkin suuri osa uusimmista opinnäytetöistä löytyy myös verkosta. Näihin opinnäytetöihin onkin lisätty sisäkanteen QR-koodit ja näin asiakas voi helposti halutessaan löytää aineiston myös verkosta.

5.3 Bibliografinen valvonta ja ortodoksisen erikoiskirjaston näkökulma

Tässä alaluvussa käyn läpi bibliografiseen valvontaan eli luettelointiin ja sisällönkuvailuun liittyviä käytännön asioita sekä ortodoksisen erikoiskirjaston näkökulmaa aineistoa käsiteltäessä.

Valamon luostarin kirjastossa on tehty viime vuosina bibliografiseen valvontaan liittyvää työtä hyvin paljon, sillä aineistotietokannan konvertointi vuonna 2015 on antanut monia uusia mahdollisuuksia tämän työn saralla (ks. luku 2.5).

Alaluvuissa käsittelen asiasanoitusta sekä henkilönimien auktorisointia.

5.3.1 Asiasanoitus

Asiasanoitus on sisällönkuvailun työkalu, jolla teosta tai dokumenttia ja sen sisältöä ja teemoja kuvaillaan luonnollisen kielen sanoilla. Asiasanat poimitaan asiasanastoista.

Valamon luostarin kirjastossa käytetään pääsääntöisesti Yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA) asiasanoituksen apuvälineen. Valamossa on kuitenkin tiedostettu todennäköinen YSO:n siirtyminen. Lisäksi kirjastossa käytetään kuvailussa siellä luotua ortodoksisen käsitteiden asiasanastoa (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 6). Tässä asiasanastossa on käsitteitä, joita ei löydy YSA:sta, mutta jotka ovat keskeisiä ortodoksisen perinteen kannalta. Tämä oma sanasto toimii siis tietynlaisena vapaan ja kontrolloidun indeksoinnin välimuotona (Suominen ym. 2009, 151).

Kun käytetään asiasanastoja, on siis jatkuvasti tarkastettava asiasanojen muotoja. Näin saadaan pidettyä käytetyt asiasanat samassa linjassa muiden asiasanastojen käyttäjien ja sisällönkuvailijoiden kanssa. (Kansalliskirjasto 2018b.)

Eräs työtehtäväni Valamon luostarin kirjastossa liittyi juuri asiasanoihin ja niiden muotojen muuttumiseen ja tämän muutoksen korjaamiseen tietokantaan. Esimerkkinä: aikaisemmin asiasanana käytetty *munkit* oli kokenut muutoksen YSA:ssa. Tällä muutoksella oli haluttu erottaa leivonnainen ihmistä kuvaavasta asiasanasta.

Muutos:

kenttä 650 #7 \$a munkit \$2ysa

→ 650 #7 \$a munkit (uskonto) \$2ysa

Lisäksi korjauksia tehtiin, kun huomattiin jonkin kirjaston omassa ortodoksisten käsitteiden asiasanastossa olleen asiasanan tulleen myös YSA:an.

Esimerkki:

653 #7 \$a patriarkaattit

→ 650 #7 \$a patriarkaattit (hallintoalueet) \$2ysa

Kansalliskirjaston ohjeiden mukaan asiasanaketjujen rakentamista sekä eri sanastoista otettuja synonyymejä tulee välttää. Kansalliskirjasto linjaa myös, että ”riippumatta kuvailtavan aineiston kielestä voidaan kuitenkin käyttää erikielisiä asiasanoja”. (Kansalliskirjasto 2018b.)

Valamon luostarin kirjastossa ei ole nähty tarpeelliseksi käyttää erikielisiä asiasanoja. Sanastoina on käytetty ainoastaan YSA:a. Kuvailussa käytetään myös niin kutsuttua uniterm-indeksointia, jossa asiasanat näkyvät kuvauksessa erillään toisistaan (Suominen ym. 2009, 160). Joissain tilanteissa kuitenkin on perusteltua käyttää myös asiasanaketjuja, esimerkiksi kuvailtaessa teosta, jossa tietty asiasana liittyy tiettyyn maahan tai haluttaessa erottaa kaksi samannimistä paikkaa, jotka sijaitsevat eri alueella (esimerkki 1) tai termit muuten liittyvät kiinteästi toisiinsa teoksessa (esimerkit 2 ja 3). Esimerkeissä 2 ja 3 tehtiin muutos kirjauksen muodossa.

Esimerkki 1:

650 #7 \$a Valamon luostari \$z Heinävesi \$2ysa

virt.

650 #7 \$a Valamon luostari \$z Valamo \$2ysa

Esimerkki 2:

650 #7 \$a teologian historia \$2ysa

→ 650 #7 \$a teologia \$x historia \$2ysa

Esimerkki 3:

650 #7 \$a kirkko ja yhteiskunta \$2ysa

→ 650 #7 \$a kirkot \$2ysa + 650 #7 \$a yhteiskunta \$2ysa

Valamon luostarin kirjaston erikoisuuksia asiasanoituksen osalta on varmastikin se, että kaunokirjallisuutta ja lyriikkaa ei ole asiasanoitettu ollenkaan, ellei teoksessa ole selvää ortodoksisuuteen, luostarielämään tai uskontoon liittyvää kytkeä, jolloin kyseiset asiasanat merkitään. Perusteluna käytännölle voidaan pitää sitä, että kaunokirjallisuus ei kuulu kirjaston keskeisimpään aineistoon.

5.3.2 Henkilönimien auktorisointi

Valamon luostarin kirjastossa on yhtenäistetty henkilönimien auktoriteettimuotoja aktiivisesti vuodesta 2011 alkaen. Tässäkin työssä kuitenkin näkyy muutamia ominaisuuksia, jotka on otettava huomioon kunnioitettaessa ortodoksista perinnettä. (Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja 2016, 6.) Eritoten tämä näkyy siinä, miten pyhät ihmiset, piispat tai munkit, joista ortodoksisessa perinteessä ei käytetä maallikkonimeä, viedään tietokantaan. Seuraavassa muutamia esimerkkejä. Esimerkkien

Esimerkki 1.

arkkipiispa Paavali (maallikkonimi Yrjö Olmari)

Arkkipiispa Paavali on sekä kirjoittanut paljon ortodoksista kirjallisuutta ja hänestä on kirjoitettu paljon. Toimiessaan tekijänä kirjaus tehdään (Valamon luostarin kirjastossa) seuraavasti:

100 0# \$a Paavali, \$c arkkipiispa.

500 ## \$a Kirjoittajan maallikkosukunimi: Olmari.

tai 500 ## \$a Kirjoittajan maallikkonimi: Yrjö Olmari.

700 1# \$a Olmari, Yrjö.

Maallikkonimihuomautus tehdään, jos maallikkonimi mainittu fyysisessä teoksessa. Pelkkä kentän 500 huomautus ei riitä tuottamaan hakutuloksia maallikkonimellä, mutta lisäkirjaus kentässä 700 mahdollistaa tämän.

Arkkipiispa Paavalin ollessa kohteena teoksessa merkataan asiasanat seuraavasti:

600 04 \$a Paavali, \$c arkkipiispa.

600 14 \$a Olmari, Yrjö.

Esimerkiksi Melindassa löytyy myös seuraavanlaisia esimerkkejä kirjaustavasta:

600 14 \$a Paavali, Arkkipiispa

600 04 \$a Arkkipiispa Paavali

Nämä muodot ovat kuitenkin harhaanjohtavia. Kummassakin esimerkissä ”Paavali” on sukunimen ja ”Arkkipiispa” etunimen asemassa. ”Arkkipiispa” on kuitenkin arvonimi, joka tulisi erottaa osakenttään \$c.

Esimerkki 2.

Pyhittäjät Sergei ja Herman Valamolaiset

Pyhien nimet asiasanoina käyttäytyvät samankaltaisesti, kuin edellisessä esimerkissä:

600 04 \$a Sergei Valamolainen, \$c Karjalan pyhä, pyhittäjä.

600 04 \$a Herman Valamolainen, \$c Karjalaan pyhä, pyhittäjä.

Pyhillä voi olla ortodoksisessa perinteessä useampia ”arvonimiä”, osakentässä \$c nämä erotetaan pilkulla. Pyhien lisänimiä ei myös koskaan käsitellä sukuniminä. Myös seuraavan esimerkin merkitsemistapa on Melindassa harhaanjohtava, sillä pyhän lisänimi (tässä tapauksessa ”Valamolainen”) ei ole arvonimi, vaikka tässä se onkin merkattu osakenttään \$c:

600 04 \$a Sergei, \$c Valamolainen.

6 ORTODOKSISEN KIRJALLISUUDEN JA KULTTUURIN VAALIJA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut esitellä Valamon luostarin kirjastoa sekä siellä tehtävää työtä. Toivon, että niin uudet kuin vanhatkin kirjastolaiset sekä tavan ihmiset tulisivat tietoiseksi tästä erikoiskirjastosta, jos eivät siitä jo tietoisia ole.

Motivoivana tekijänä tämän työn tekemiseen ovat mitä suurimmissa määrin olleet työharjoittelujaksot, jotka tein Valamon luostarin kirjastossa. Tuolloin minulle annettiin mitä parhaimmat mahdollisuudet tutustua niin luostarin kuin kirjastonkin historiaan sekä nykyiseen toimintaympäristöön. Käytännön työn kautta itselläni heräsi halu kertoa tästä kirjastosta ja siellä tehtävästä työstä myös laajemmalle kentälle.

Harjoittelujen aikana oma ammattitaitoni kehittyi huomattavasti. Vasta harjoittelussa ollessani oikeastaan ymmärsin, mitä on työskennellä kirjastossa, miksi haluan opiskella tätä alaa ja mahdollisesti myös jatkaa alalla työelämässä. Sekä käytännön työn että tässä opinnäytetyössä teoriapohjan laajentamisen kautta valmiuteni kokoelmatyöhön sekä bibliografiseen valvontaan ovat lisääntyneet. Ilman näitä tietotaitoja en esimerkiksi olisi pystynyt tekemään opintoihin liittyvää projektia oman seurakuntani kirjastossa, jossa luetteloin ja kuvailin teokset Exel-muotoiseen taulukkoon sekä samalla järjestin kokoelman kirjastoluokituksen mukaiseksi.

Tässä opinnäytetyössä on käyty läpi Valamon luostarin kirjaston historiaa, nykypäivää, organisaatiota, sen kokoelmia ja niihin liittyvää työtä sekä tulevaisuuden visioita. Jo 1800-luvulta asti voidaan sanoa luostarin kirjaston toimineen muistiorganisaationa, joka on toki toiminut omaksi tarpeekseen, mutta tältä pohjalta siitä on rakentunut koko Suomen ortodoksisen kirjallisuuden ja kulttuurin vaalija ja tallentaja.

Luostarin kirjaston kokoelmat ovat kasvaneet jumalanpalveluskirjallisuuden ympärille. Nykyään kirjastosta löytää niin tuota vanhaa aineistoa kuin uutta, monikielistä ja monia kulttuureja huomioon ottavaa aineistoa. Pääpainotuksena kokoelmissa ovat kuitenkin edelleen ortodoksinen kulttuuri ja kristillisuus.

Valamon luostarin kirjastossa työ kohti tulevaisuuden visioita jatkuu. Työn tekijöitäkin tarvitaan. Tämän opinnäytetyön kautta haluan myös rohkaista jokaista opiskelijaa tai

alalla jo työskentelevää miettimään, haluaisinko minäkin tutustua erikoiskirjastoon nimeltä Valamon luostarin kirjasto. Tämä on mahdollista toki myös aivan asiakkaan näkövinkkelistä, mutta kirjastossa on myös mahdollista suorittaa harjoittelu tai muuten vain kysyä mahdollisuutta työskennellä kirjastossa talkoolaisena. Jokainen kysely otetaan varmasti kiitollisena vastaan.

LÄHTEET

Alaterä, A., Halttunen, K. & Sormunen, E. 2005. Tiedon organisoinnin ja kuvailumenetelmien perusteet. Viitattu 17.1.2017. http://oppimateriaalit.internetix.fi/fi/avoimet/Oviestinta/informaatiotutkimus/tiedon_organisoinnin/.

Aleksi, piispa. 1982. Valamo ja kirjallisuus. Teoksessa Valamo ja sen sanoma. Toimituskunta Niilo Kolhonen et al. Helsinki: Valamo-seura ry, 223-233.

Arseni, piispa. 2011. Historiallisia vaiheita. Teoksessa Valamon luostarin aarteet. Toimittanut arkimandriitta Sergei. Heinävesi: Valamon luostari, 17-26.

Buckland, M. K. 1992. Redesigning library services : a manifesto. Chicago: American Library Association. Viitattu 6.12.2017. [http://digitalassets.lib.berkeley.edu/sunsite/Redesigning%20Library%20Services_%20A%20Manifesto%20\(HTML\).pdf](http://digitalassets.lib.berkeley.edu/sunsite/Redesigning%20Library%20Services_%20A%20Manifesto%20(HTML).pdf)

Evans, G. E. & Zarnosky Saponaro, M. 2005. Developing library and information center collections. Fifth edition. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited.

Johnson, P. 2009. Fundamentals of collection development and management. Second edition. Chicago: American Library Association.

Kansalliskirjasto 2018a. Viitattu 23.10.2018. <https://www.kiwi.fi/display/Asiasanastotjaontologiat/Palvelun+kuvaus>

Kansalliskirjasto 2018b. Viitattu 3.12.2018. <https://www.kiwi.fi/pages/viewpage.action?pagelid=86966762>

Kansalliskirjasto 2017a. Viitattu 22.11.2017. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/palvelut/tiedonkuvailun-asiantuntijapalvelut/marc-21>

Kansalliskirjasto 2017b. Viitattu 22.11.2017. <https://www.kiwi.fi/pages/viewpage.action?pagelid=44237151>

Kansalliskirjasto 2017c. Viitattu 22.11.2017. <https://www.kiwi.fi/display/Asiasanastotjaontologiat/YSasta+YSOon+kirjastoissa%3A+miksi+ja+miten>

Kilpeläinen, H. 2000. Valamo – karjalaisten luostari: luostarin ja yhteiskunnan integratio maailmansotien välisenä aikana. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kirjastoaineistojen kuvailusäännöt 2017a. Viitattu 22.11.2017. <https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pagelid=86353941>

Kirkkinen, H. 1987. Bysantin perinne ja Suomi: kirjoituksia idän kirkon historiasta. Joensuu: Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto.

Mustonen, L. 1982. Rakennushistoriallisia tapahtumia. Teoksessa Valamo ja sen sanoma. Toimituskunta Niilo Kolhonen et al. Helsinki: Valamo-seura ry, 63-86.

Parpei, K. 2013. Laatokan Valamo: 1800-luvun luostari matkailijoiden kuvaamana. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pietari, veli. Valamon luostarin julkaisutoiminta maailmansotien välisenä aikana. Teoksessa Valamon juhlakirja: 800 vuotta luostariperinnettä Karjalassa. 1977. Heinävesi: Valamon luostari, 56-63.

Piironen, E. 1991. Karjalan pyhät kilvoittelijat. Kolmas painos. Joensuu: Ortodoksinen veljestö.

Suominen, V.; Saarti, J. & Tuomi P. 2009. Bibliografinen valvonta. Johdatus luetteloinnin ja sisälönkuvailun menetelmiin. Helsinki: BTJ.

Takala, E. 2011. Evakkomunkit Heinävedellä: Uuden Valamon arkea 1940-73. Heinävesi: Valamon luostari.

Tuokiokuvia Valamosta. Toimittanut arkkimandriitta Arseni. 2000. Heinävesi: Valamon luostari.

Uusi Valamo: elävää luostariperinnettä Suomessa. Toimittanut Leena Levanto. 2004. Heinävesi: Valamon luostari.

Valamolaisen kirjanvaiheita: Käsikirjoituksia ja kirjoja luostarin kokoelmista. Toimittanut Pia Koskinen-Launonen. 1992.

Valamon luostari 2018. Valamon luostarin www-sivut. Viitattu 23.10.2018. <https://valamo.fi/kulttuuritarjonta/kirjasto/ajankohtaista-kirjastosta>

Valamon luostari 2017a. Valamon luostarin www-sivut. Viitattu 20.11.2017. <http://www.valamo.fi/luostari>

Valamon luostari 2017b. Valamon luostarin www-sivut. Viitattu 20.11.2017. <https://valamo.fi/kulttuuritarjonta/kirjasto>

Valamon luostari 2017c. Valamon luostarin www-sivut. Viitattu 20.11.2017. <https://valamo.fi/kulttuuritarjonta/kirjasto/kirjaston-kaytto>

Valamon luostari 2017d. Valamon luostarin www-sivut. Viitattu 20.11.2017. <https://valamo.fi/kulttuuritarjonta/kirjasto/ajankohtaista-kirjastosta>

Valamon luostari 2016. Valamon luostarin kirjasto, infolehtinen.

Valamon luostarin kirjaston laatukäsikirja. 2016. Laatukäsikirjan on päivittänyt Virva Suvitie 25.11.2016 Pia Koskinen-Launosen 21.2.2015 kirjoittaman tekstin pohjalta.

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2010. 2.painos. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.